

Válasz Dés Mihály nyílt levelére

VISSZHANG - LIX. évfolyam, 22. szám, 2015. május 29.

Ma, signor cavaliere, è ver quel ch'ella dice?

(Zerlina, *Don Giovanni*, I. felvonás)

Körülbelül harminc perc választott el attól, hogy Dés Mihály tagjelentkezésének leszavazásakor én legyek a Szépírók Társaságának az elnöke. Ez a harminc perc talán megengedné, hogy megússzam ezt a választ egy kínos ügyben egy kínos levélre. Két okból azonban mégis azt gondoltam, hogy válaszolni akarok Désnek az *Élet és Irodalom* múlt heti számában közölt írására (*Hogyan nem lettem Szépíró*, 2015. május 22. 12. o.). Egyrészt mert levelében Dés Mihály név nélkül bár, de igen hízelgően megszólít („*Ugyanezen a közgyűlésen [...] rokonszenves, dinamikus és értelmes elnök került a társaság élére*”), sőt egyenesen felszólít, hogy gondoskodjam a szavazási rendszer megváltoztatásáról. Másrészt azért, mert nő vagyok. Bár ez utóbbi első ránézésre talán nem látszik releváns szempontnak egy tagfelvétel ügyében, ebben a történetben mégsem jelentéktelen körülmény.

Először is két dolgot szeretnék elmondani. Az egyik, hogy a szavazás Dés Mihály (és a többiek) felvételéről a Társaság alapszabályának és a demokratikus elveknek megfelelően zajlott, semmi kétség nem fér a legitimitásához. A másik az, hogy én nem értettem egyet az eredményével, én igennel szavaztam, és nagyon bántam, hogy Dés Mihályt, aki véleményem szerint szerkesztőként, fordítóként, a magyar irodalom közvetítőjeként és komoly kritikai visszhangot és közönségsikert kiváltó regények szerzőjeként is jelentős életművet mondhat magáénak, nem vettük fel a tagok közé. Itt talán le is lehetne zárni ezt az ügyet: valaki jelentkezett, nem vették fel, megbántódott, sajnálom. Csakhogy Dés Mihály azt írja a levelében, hogy nem pusztán sérelmét szeretné világgá kiáltani, hanem azért hozza nyilvánosságra tag-fel-nem-vételének történetét, mert az szerinte általánosabb tanulságokkal is szolgál. Ezekhez a tanulságokhoz szeretnék hát hozzáfűzni egy-két dolgot.

Levelében elmondja, hogy értesülései szerint (mivel nem tagja a társaságnak, a közgyűlésen nem lehetett jelen) azért szavaztuk le, mert az egyik író, akit ő meg is nevez, agresszív, „*ádáz magánszámában*” nőgyűlölőnek állította be az ő *Pesti barokk* című regényét, amelyet a szerző maga „*Don Juan-paródiának*” nevez. Én nem szeretnék a zárt közgyűlésen törtétekről beszélni, de azzal most már nem árulok el nagy titkot, ha elmondom, hogy valóban felmerült ez a szempont Dés tagsági kérelmének a vitájakor, és hogy ez a szempont tudtommal most merült fel először tagfelvételnél a Társaságban. Ami bennem vegyes érzéseket szült. Nő létemre én is érzékeny vagyok a nők megjelenítésére (amivel nem állítom, hogy férfiak ne lehetnének érzékenyek rá); és ha nem értek is mindig egyet velük, eleve szolidaritást érzek azok iránt, akik arról szeretnének beszélni, hogy nő voltukban sérti őket egy szöveg. Azt gondolom, hogy nagyon fontos nézőpontja a kultúrának az, amit a reprezentáció politikájának nevezhetünk, azaz hogy miként ábrázolja a művészet vagy a média a társadalom különböző csoportjait, különösen a valamilyen értelemben marginális helyzetben lévőket. Noha ezekről a kérdésekről fellobbant egy-két heves, de hamvába haló vita az elmúlt két évtizedben Magyarországon, úgy tűnik számomra, hogy bár a művészeti alkotások más politikai aspektusaira fogékony a közgondolkodás, a reprezentáció kérdéseire még mindig jóval kevésbé, mint mondjuk a nyugati országokban folyó diskurzusok. Meggyőződésem, hogy sokkal több beszélgetés, kritika és elkerülhetetlenül szenvedélyes vita kellene róluk, és nem csak a tudományos diskurzus berkeiben: a nagyközönséget és főként az érintetteket megszólító, nem akadémikus szellemű eszmecserére is nagy szükség volna.

Ugyanakkor én ódzkodom tőle, és ezért keltett bennem vegyes érzéseket ez a felvetés a közgyűlésen, hogy ezeket a kérdéseket tagfelvételi kérdéssé tegyük. A szólásszabadság védelme egy demokratikus elveket valló társaság fontos alapelve, és inkább vállalnám, hogy számomra kellemetlen vagy akár sértő módon fogalmazó írókkal legyek egy társaságban (és vitatkozzam velük napestig), mintsem hogy adminisztratív eszközökkel jelöljük ki, ki beszélhet. Ráadásul az ábrázolás politikájának kérdései – ezt joggal jegyzi meg Dés – az esetek nagy részében összetett értelmezést igényelnek, s így féltő, hogy az ilyen döntés valóban nem a társaság identitását meghatározó elvek deklarálásaként, hanem kirekesztésként hat – ahogyan Dés Mihály a saját esetét is felfogja.

Idegenkedtem tehát attól, hogy egy regény értelmezése tagfelvételi kérdéssé vált, de legalább annyira idegenkedem attól is, ahogyan Dés a történeteket értelmezi.

Korántsem vagyok meggyőződve arról, hogy a közgyűlésen az zajlott le, amit Dés állít, vagyis hogy a regény nőgyűlölő voltát bizonygató felszólalás után a tagság, mint egy birkanyáj, elveit félelemből vagy érdekből megtagadva leszavazta volna az ő felvételét. Én azt gondolom, hogy a Szépírók Társasága tagjai autonóm ítéletalkotásra képes, felnőtt nők és férfiak, és bizony könnyen lehet, hogy többféle okból szavaztak nemmel.

Amit Dés a történetek általánosításáról mond, az egyszerűen abszurd. Úgy fogalmaz, hogy egy ideológiai alapokon nyugvó koncepciók per áldozata lett, és hogy *„párhuzamot vél felfedezni a szépírói közgyűlésen történetek és a hazai közállapotok között”*. Ennek a párhuzamnak az alapja szerinte az a mechanizmus, hogy egy jó szándékú közösségben *„megjelenik egy sötét, pusztító erő”* – ez megint csak arra az íróra vonatkozik, aki Dés tagfelvétele ellen érvelt a közgyűlésen –, *„és átveszi a hatalmat”*. Talán igaza van Désnek abban, hogy az ország a vesztébe rohan; de hogy ezt abból tudtuk volna meg, hogy őt nem vették fel a Szépírók Társaságába? Talán igaza van Désnek, hogy a nemmel szavazók egy része hímszovinizmánál volt regénye miatt igazságtalanul utasította el a kérelmét; de hogy őellene a Felelet-vitához hasonló irodalmi koncepciók eljárás folyt volna? Ennek a kijelentésnek akkor lenne egy szikrányi értelme, ha azt feltételeznénk, hogy ma Magyarországon a feminizmusnak valamilyen változata volna a hivatalos államideológia, aminek a nevében üldözik a másként gondolkodókat, és a Szépírók Társasága ennek az alattomos célnak szegődött volna szolgálatába. Ugyan már!

Bármennyire együtt érzek is Déssel a csalódottsága miatt, szomorúan látom, hogy levelével maga is azt az agresszív hadviselést folytatja, amivel másokat vádol. Nem csak azért, mert személyes sérelmét úgy forgatja, hogy azt bizonyíthassa vele, egy társaságban ideológiai diktatúra működik. Hanem azért is, mert egy zárt gyűlés történéseiről hallomásból szerzett információkat arra használja, hogy nyilvánosan sértegetse és megalázza a Szépírók Társasága egyik, történetesen nő tagját. Én mindkettőt tagként, elnökként és nőként is elutasítom.

Alulmaradni a szavazáson jelöltnek, tagnak, harminc-perc-múlva-elnöknek is keserves dolog. De egy percre sem jutott eszembe, hogy ezt a szavazás szabályainak átírásával kellene orvosolni. Ha ezt tennénk, akkor valóban leképeznénk a hazai közállapotokat. A tanulság számomra inkább az, hogy a Szépírók Társaságának talán újra meg kellene vitatni és konszenzusra kellene jutnia róla, hogy milyen elvek szerint fogad tagjává valakit. Másrészt pedig, hogy nemcsak a társaságon belül, de a szélesebb közvéleményben is újra és újra témává kellene tenni, hogy milyen a viszonya a kortárs irodalomnak és művészetnek az előítéletekhez, a kirekesztő, macsó köznyelvhez, beszélje akár férfi, akár nő. És hogy egyáltalán hogyan lehet és érdemes erről a viszonyról beszélni.